

Wczesna interwencja psychologiczna - prawa i zasady rozwoju człowieka w pierwszych latach życia

Rozwój dziecka przed urodzeniem jest procesem celowych zmian, które są zaprogramowane genetycznie, ale które są również zależne od wpływów wewnętrznych i zewnętrznych.

Cud natury rozpoczyna się w chwili połączenia się komórek płciowych pochodzących z ciała matki i ojca, co daje początek pierwszej komórce ciała dziecka. Im wcześniejszy etap rozwoju, tym burzliwsze tempo przemian. Godziny liczą się wtedy jak miesiące, a dni jak lata. W wyniku tych zmian w ciągu 9 miesięcy z jednej zapłodnionej komórki jajowej powstaje wysoko wyspecjalizowany, nowy organizm. Jego mózg zbudowany jest z 12 miliardów komórek, między którymi istnieją miliony połączeń. Połączenia te ciągle się tworzą, tak przed jak i po urodzeniu. W efekcie każda z 10 bilionów komórek nerwowych znajdujących się w ciele ma połączenia z ok. 1000 innych, co daje prawie 10 trylionów połączeń nerwowych. Od poczęcia do dnia urodzin masa ciała powiększa się 10-11 milionów razy, od dnia urodzin zaś do okresu dorosłości już tylko ok. 22 razy.

Pierwszy trymestr życia dziecka

Dla matki oznaką rozwoju dziecka na tym etapie bywają wahania jej nastroju oraz odczucia fizyczne zwane popularnie "dolegliwościami pierwszego okresu ciąży".

Pierwszy miesiąc

Komórka jajowa o średnicy ok. 0.13 mm jest uwalniana z jajnika, przedostaje się do jajowodu, gdzie następuje zapłodnienie przez 1 plemnik. Gdy jego główka przeniknie do komórki jajowej jej błona twardnieje. Powstaje w ten sposób pierwsza komórka ciała nowego organizmu. Po zapłodnieniu dochodzi do konfrontacji informacji genowych w ok. 30 min. po zapłodnieniu następuje zdeterminowanie cech dziecka od ojca i od matki.

Kolejne etapy to czas licznych podziałów. Po ok. 4 dniach jajo płodowe przesuwane jest przez rząski jajowodu do jamy macicy. Pod koniec pierwszego tygodnia przywiera do błony śluzowej jamy macicy.

W 2 tygodniu zaczyna rozwijać się łożysko umożliwiające wymianę energii i materii, stanowiąc barierę, która chroni go przed toksynami.

W 3 tygodniu zarodek ma 2.5 mm, mózg składa się z 2 płatów. Pierwotny rdzeń kręgowy ma zawiązki żeber i mięśni.

W 25 dniu zaczyna bić serce, są cieniutkie żyły i tętnice. Serce uderza 65 razy na minutę. Są też zawiązki mózgu, wątroby i nerek.

Przy końcu pierwszego miesiąca zarodek ma 6-12 mm.

Druugi miesiąc

W piątym tygodniu pojawiają się delikatne zawiązki rąk i nóg.

W 6 tygodniu dziecko ma długość ok. 15 mm. Szkielet jest zbudowany z elementów chrzęstnych. Funkcjonuje pępowina. Można dostrzec uwypuklenie, z którego rozwiną się uszy, usta, oczy i nos.

W 7 tygodniu długość sięga ok. 2 cm, waga 1g. Dziecko posiada już wszystkie narządy wewnętrzne i niektóre cechy rodziców tj. uszy, ręce, nogi. Głowa powiększa się tak, że można dostrzec szyję, półkule mózgowie zaś zaczynają wypełniać górną część czaszki.

W 43 dniu odnotowano pierwsze oznaki fal mózgowych, będących fizjologicznym podłożem tworzącej się świadomości dziecka.

Dziecko ćwiczy ruchy, czasem przykładając palec do ust, skóra okolicy warg staje się wrażliwa na dotyk. W 8 tygodniu powstały już wszystkie zawiązki narządów dziecka. Głowa stanowi 1 długości jego ciała. Część twarzowa jest wyraźnie rozwinięta, ręce mają dłonie, palce, kciuk. Rozwijają się narządy płciowe. Rytm bicia serca pozwala na pełny obraz EKG, żołądek wytwarza soki trawienne, nerki usuwają kwas moczowy.

Kończąc drugi miesiąc życia, dziecko osiąga wzrost 3 cm.

Trzeci miesiąc

W 9 tygodniu dziecko prostuje plecy, jego głowa nie opada na brzusek. Doskonali się zmysł dotyku. Tworzy się nerw węchowy. Dziecko ma ok. 4 g wagi i 4 cm długości.

W 10 tygodniu powstaje 3-krotnie więcej połączeń nerwowo-mięśniowych niż w 9 tygodniu. Dziecko szybko rośnie, osiągając ok. 6 cm długości a ważąc ok. 7 g.

W 11 tygodniu zaczynają kształtować się struny głosowe, zawiązki zębów (20). Nadal rozwija się wrażliwość dotykowa, drażnienie jednego miejsca powoduje ciąg reakcji uogólnionych. W połowie tego tygodnia dziecko zamykając dłoń, zaczyna używać kciuka.

W 12 tygodniu dziecko zaczyna połykać wody płodowe i reagować na ich smak. Pojawiają się pierwsze próby ruchów oddechowych klatki piersiowej jak też spontaniczny ruch podciągania górnej wargi. Intensywnie kształtuje się aktywność ruchowa - dziecko podciąga i wyprostowuje ręce i nogi, macha nimi, porusza dłońią i stopą, obraca głowę, kołysze biodrami, otwiera i zamyka usta, rusza gałkami ocznymi, ściąga brwi, robi grymasy twarzy przeciwstawia kciuk pozostałym palcom - co jest bardzo istotnym elementem umiejętności chwytania. Ruchliwość dziecka jest wyrazem jego temperamentu.

Opracowanie teoretyczne: Renata Smoleń - psycholog, logopeda, pracownik PPPP w Tarnowie.

Drugi trymestr życia dziecka

Czwarty miesiąc

Dziecko waży ok. 28 g, od czubka głowy do siedzenia mierzy ok. 9 cm

Wzrasta objętość płynu owodniowego, który łagodzi wstrząsy, dziecko może w nim ćwiczyć swoje ruchy, zmysł równowagi; połykanie płynu zapewnia ćwiczenie mięśni potrzebnych po porodzie do jedzenia, oddychania i wydawania głosu; dziecko połyka ok. 1 litra wód płodowych dziennie i jest wrażliwe na ich smak, matka może zacząć odczuwać ruchy dziecka.

W 13 tygodniu zaczynają się spontaniczne ruchy klatki piersiowej.

W 14 i 15 tygodniu ciało dziecka staje się wrażliwe na dotyk, dojrzewa dynamicznie mózg dziecka, rozwijają się ciągle nowe połączenia nerwowe.

Piąty miesiąc

Dziecko waży ok. 40 dag i mierzy ok. 25 cm, rosną paznokcie, pojawiają się włosy, ruchy dziecka są wyraźnie wyczuwalne przez matkę; można dokładnie powiedzieć, kiedy maluch śpi, ma czkawkę, kopie, obraca się lub przeciąga.

Od 17 tygodnia dziecko uwypukla wargi do przodu i ćwiczy ruchy ssące, reaguje na zmiany temperatury, intensywną zmianę oświetlenia zwiększeniem ruchliwości i przyspieszeniem akcji serca; reaguje również na bardzo silne dźwięki.

Na przełomie 5 i 6 miesiąca dziecko nabywa umiejętność bycia w dwóch stanach świadomości - czuwania i snu.

Szósty miesiąc

Dziecko osiąga prawie 35 cm wzrostu i waży 50 - 70 dag, potrafi ssać palec, reaguje na zmiany aktywności swojej mamy, otwierają się szpary powiek, kończy się rozwój komórek i zwojów nerwowych - następuje mielinizacja włókien nerwowych, dzięki której sygnały dochodzące do mózgu i z niego wychodzące będą przebiegały szybciej (proces ten trwa do ok. 7 roku życia dziecka).

Trzeci trymestr życia dziecka

Siódmy miesiąc

Dziecko podwaja swoją wagę i osiąga wzrost ok. 40 cm, odczuwa ból, dźwięki słyszane przez dziecko w okresie prenatalnym są przechowywane w jego pamięci, uwidaczniają się indywidualne cechy temperamentu dziecka (np. mała lub duża ruchliwość), dziecko może już przeżywać pewne emocje; są one wywołane stanem środowiska, jakie panuje w macicy; docierają do niego hormony wydzielane przez matkę w stanie agresji, lęku lub radości.

Ósmy miesiąc

Dziecko przybiera kolejny kilogram na wadze, większość dzieci ułożona jest głową w dół, jako ostatni zmysł dojrzewa wzrok, wszystkie zmysły są już dojrzałe a dziecko gotowe do urodzenia.

Dziewiąty miesiąc

Dziecko ma 50 - 52 cm długości i waży 3 - 4 kg, jest już duże, a pęcherz płodowy zrobił się ciasny, możliwe jest odczuwanie przez matkę mniejszej ilości ruchów.

Opracowanie teoretyczne: Ewa Faliszek-Podgórska - psycholog, pracownik PPPP w Tarnowie.

Pierwszy rok życia dziecka Wiek niemowlęcy

Pierwszy rok życia dziecka po urodzeniu nazywa się wiekiem niemowlęcym. W okresie tym wyróżnia się pierwszy miesiąc życia jako okres przystosowawczy do życia w nowym, pozamacicznym środowisku. Okres ten to stadium noworodka. Dziecko musi przystosować się do zmian temperatury, nowego sposobu oddychania oraz nowego sposobu przyjmowania pokarmu i wydalania zbędnych produktów.

W chwili urodzenia podejmują swoje funkcje podstawowe systemy percepcyjne. Bardzo intensywnie rozwija się zmysł wzroku. Niemowlę osiąga poziom ostrości wzroku charakterystyczny dla człowieka dorosłego. Dziecko jeszcze przed urodzeniem poznawało świat dźwięków. Po urodzeniu już trzydniowe niemowlęta rozpoznają głos swojej matki i potrafią go odróżnić od głosu innej kobiety, co jest związane z kontaktowaniem się dziecka z pewnymi charakterystykami głosu matki przed narodzeniem.

Rozwój ruchowy niemowlęcia stanowi najbardziej wyrazisty przejaw rozwoju dziecka. Zmiany postawy ciała prowadzą od postawy horyzontalnej, charakterystycznej dla pierwszych miesięcy życia, do postawy wertykalnej. Przejście to odbywa się stopniowo, a kolejne osiągnięcia rozwojowe polegają na odrywaniu, krok po kroku, ciała dziecka od podłoża, aż przyjmie ono postawę spionizowaną. I tak, w trzecim miesiącu życia dziecko podniesione do pozycji pionowej potrafi sztywno trzymać głowę. W ósmym miesiącu samodzielnie siedzieć, a w dziesiątym - stać, trzymając się oparcia.

Zmiany w zakresie lokomocji przedstawiają się w następujący sposób: obroty w pozycji leżącej (z pleców na bok - 3 miesiąc, z brzucha na plecy - 5 miesiąc, z pleców na brzuch - 6 miesiąc), samodzielne siadanie i pełzanie - 8 miesiąc, prowadzą do raczkowania -10-11 miesiąc i chodzenia -12-13 miesiąc. Rozwój ruchowy obejmuje również zmiany w zakresie chwytu i manipulacji. Od okresu chwytu dowolnego, tj. od 4 miesiąca, rozpoczyna się chwytanie i sięganie pod kontrolą wzroku. W toku rozwoju oburęczne sięganie po przedmiot zostaje zastąpione przez jednoręczne, z zaznaczającą się przewagą ręki prawej lub lewej (7-8 miesiąc). Zmienia się również sam chwyt: od chwytu prostego (dziecko nakrywa

dłonią przedmiot i owija go palcami) poprzez chwyt nożycowy (przywodzenie kciuka do pozostałych palców) do chwytu pensetkowego (przeciwstawianie kciuka i palca wskazującego; chwytanie opuszkami).

W ciągu pierwszych 3-4 miesięcy życia dziecka większość kontaktów z matką ma formę interakcji twarzą w twarz i występuje w czasie karmienia, czynności pielęgnacyjnych i zabawy. Te pierwsze interakcje mają znaczenie zarówno dla rozwoju systemu komunikowania się między matką a dzieckiem, jak i dla powstawania silnego przywiązania.

PIĄTY MIESIĄC ŻYCIA

Do komunikowania się z otoczeniem małe dziecko używa takich środków jak: płacz, spojrzenia, ruchy ciała, gesty, mimika, wokalizacja. W pierwszych tygodniach można obserwować u dziecka krzyk i różne odgłosy (kichnięcia, prychnięcia). Przed ukończeniem 5 miesiąca dziecko wydaje pojedyncze dźwięki mowy w społecznej interakcji, starsze natomiast zaczyna wypowiadać proste sylaby (gaworzenie), a pod koniec 1 roku życia dziecko operuje 4-5 słowami.

ÓSMY MIESIĄC ŻYCIA

W wieku niemowlęcym rozwija się życie uczuciowe i społeczne małego dziecka. O ile początkowo dziecko jest zdolne do przeżywania jedynie zadowolenia/niezadowolenia, to pod koniec okresu niemowlęcego na jego życie uczuciowe składają się takie stany, jak: radość, miłość i zazdrość. Stany te są jednak nietrwałe; pozytywne łatwo przeradzają się w negatywne i odwrotnie. Źródłem przeżyć dziecka są przede wszystkim jego relacje z osobami dorosłymi. W wieku niemowlęcym pojawiają się też reakcje na inne dzieci. Od końca pierwszego półrocza zaznacza się coraz większe zainteresowanie kontaktami z rówieśnikami.

Opracowanie teoretyczne: Katarzyna Rejkowicz - psycholog, pracownik PPPP w Tarnowie, Filia w Tuchowie.